

RECURSOS I FONTS DOCUMENTALS

LA PLATAFORMA D'ARXIUS HISTÒRICS DE LES ILLES BALEARS (PAHIB)

Miquel Pastor Tous
Universitat de les Illes Balears

Introducció

El 12 de maig de 2021 es presentava oficialment, després d'un primer període considerat d'experimentació, la Plataforma d'Arxius Històrics de les Illes Balears (PAHIB a partir d'ara). Es va fer dins el marc dels actes entorn del dia mundial dels arxius amb la presència del Rector de la UIB i la vicepresidenta primera i consellera de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística del Consell de Mallorca.

La Plataforma d'Arxius Històrics de les Illes Balears és una iniciativa de la UIB oberta a la cooperació amb altres institucions per facilitar la catalogació informatitzada, la digitalització, la preservació a llarg termini i la difusió en obert de la documentació que contenen els petits arxius històrics de les Illes Balears. Amb l'objectiu principal de difondre la memòria històrica i facilitar la investigació.

El projecte inicialment pensat per informatitzar l'Arxiu Històric de la UIB, es va obrir a encabir altres arxius, amb una prova pilot amb la Reial Acadèmia de Medicina que va ser avaluada com a molt satisfactòria per les dues parts i això va encoratjar a obrir-lo a altres institucions que hi poguessin tenir interès, i a hores d'ara ja s'hi han incorporat l'arxiu del Col·legi Oficial de Metges, l'arxiu de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Sebastià de les Illes Balears, el del Monestir de la Real i els arxius municipals de Binissalem, Campanet, Deià, Esporles, Mancor de la Vall, Montuïri,

Porreres, Puigpunyent, Sa Pobla, Santa Maria i Santa Margalida i es troben en fase d'incorporació els de Pollença, Sant Joan, Felanitx i Valldemossa.

Principals característiques tècniques i funcionals

La Plataforma és administrada pel Servei de Documentació i Arxiu i es troba allotjada als servidors de l'Àrea de Tecnologies de la Informació. Empra el programari ATOM, de llicència oberta, avalat pel Consell Internacional d'Arxius (ICA) i utilitza els estàndards internacionals de descripció arxivística ISAD-G (5), ISAAR i ISDHIA i aplica les normes i bones pràctiques en matèria de documentació ISO 15489-1 i 3031. Així com els estàndards de metadades Dublin Core.

A més de la descripció i la catalogació informatitzada, la PAHIB ofereix els documents digitalitzats per tal que puguin ser consultats directament des d'internet. Els projectes de digitalització que s'inclouen als convenis també són realitzats acompanyant els criteris de qualitat recomanats i amb els formats estàndard internacionals acceptats. Per a aquesta escomesa la UIB disposa de la Unitat de digitalització i preservació equipada amb escàners de darrera generació Coopibook OS fabricats per I2S, que garanteixen una qualitat d'imatge de molta resolució i gran fidelitat i alhora una alta productivitat. I el potent programari de processament d'imatges LIMB Processing, mitjançant el qual s'optimitzen les imatges obtingudes en For-

mat TIFF (màsters) i es generen derivacions de més baixa resolució en JPG i també es realitzen les agrupacions necessàries per crear els documents en format PDF que posteriorment es pujaran a la plataforma, associades a la descripció, i podran ser consultades directament per internet.

Perdurabilitat i conservació a llarg termini

Finalment una altra funció important que garanteix la PAHIB és la d'assegurar la perdurabilitat i la conservació a llarg termini dels documents objecte de digitalització, gràcies a un protocol molt estricte de còpies de seguretat, i a l'ús de programaris de preservació digital a llarg termini com LIBSAFE, que utilitza el protocol OAIS.

Això es fa seguint les directrius de la UNESCO per a la preservació del patrimoni digital, (*Directrices para la preservación del patrimonio digital*), que la defineix com el conjunt d'estratègies, processos i tècniques que donen resposta als problemes que planteja la conservació dels materials digitals i dels mitjans que s'empren per a emmagatzemar-los i consultar-los, que es deriven principalment de l'obsolescència pro vocada per la ràpida renovació tecnològica i per la inestabilitat dels suports. Així mateix la preocupació internacional per la preservació digital es va concretar en el 2002 en la publicació del Reference Model for an Open Archival Information System (OAIS) que determina els principals components funcionals que hauria d'incloure un sistema d'arxiu capaç de preservar materials digitals a llarg termini.

La preservació a llarg termini es garanteix mitjançant l'aplicació de tècniques de replicació de la informació per redundància de sistemes d'emmagatzematge, tant en línia com fora de línia, mecanismes eficients de control de la integritat a nivell de bits dels objectes emmagatzemats a la plataforma.

Així mateix, s'assegura que totes les operacions crítiques que afecten un objecte digital digital

bloquegin o facin una còpia temporal de l'objecte, excepte quan l'operació genera una nova versió de l'objecte digital.

Finalment es defineixen polítiques i procediments, per a la migració d'objectes digitals de forma programada, per adaptar-los a nous formats o noves versions de les tecnologies, que evitin la seva obsolescència.

Aquestes operacions de migració permetran actualitzar la informació arxivada, mitjançant la creació d'un nou objecte, que quedarà relacionat amb l'objecte anterior mitjançant una relació de derivació.

El contingut

El fruit de la feina feta fins ara amb aquest projecte és la possibilitat d'oferir des d'un mateix portal accés a la xarxa a 16 arxius històrics, que poden utilitzar la mateixa eina per a la seva gestió diària. En conjunt aquests arxius ofereixen als usuaris 67.920 registres de descripció arxivística i 21.663 de documents digitalitzats, que són consultables i permeten cerques des d'internet.

Cada institució arxivística compta amb el seu portal, el qual mostra en un primer nivell els diversos fons que allotja. Per cada un dels fons es construeix un quadre de classificació funcional adaptat a les característiques del funcionament de la institució, entitat o persona que el genera. En el cas dels fons municipals, sempre que és possible aquests quadres es basen en les recomanacions del Grup d'Arxivers Municipals de Mallorca

Per a 2024 ja s'estan redactant projectes per a totes les institucions participants i s'està a l'espera de la signatura dels convenis que permetran posar en marxa les actuacions previstes, les quals s'espera que suposin l'alta de 3 nous arxius i la incorporació d'un important volum de documentació digitalitzada, així com l'enriquiment de les descripcions de diverses sèries documentals.

Quadre de les institucions participants a la PAHIB i els seus fons

Institucions	Num. Fons	Num. Registres	Registres amb objecte digital associat
Arxiu del Monestir de la Real	1	984	1
Arxiu Històric Col·legi Oficial de Metges de les Illes Balears	1	115	87
Arxiu històric de la Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears	4	2735	1512
Arxiu Històric UIB	36	26297	17593
Arxiu Municipal de Binissalem	1	3339	0
Arxiu Municipal de Campanet	9	2484	443
Arxiu Municipal de Deià	1	2333	163
Arxiu Municipal de Mancor de la Vall	1	1657	41
Arxiu Municipal de Montuïri	2	5226	565
Arxiu Municipal de Palma (padrons d'habitants)	1	224	14
Arxiu Municipal de Pollença	1	5470	0
Arxiu Municipal de Porreres	3	2310	59
Arxiu Municipal de Puigpunyent	1	2167	109
Arxiu Municipal de Sa Pobla	6	3604	259
Arxiu Municipal de Santa Margalida	7	3801	245
Arxiu Municipal de Santa Maria del Camí	1	2597	371
Arxiu Municipal d'Esporles	3	1704	190
Memòria de mestres	1	8	2
Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Sebastià	3	865	9
Total: 19 Institucions	83	67920	21663

El sistema de gestió

La UIB i les institucions integrades a la PAHIB planifiquen mitjançant un projecte anual les accions a dur a terme a cada arxiu i posteriorment les plasmen en un conveni de col·laboració. D'aquesta manera es va avançant per fases i cada arxiu pot fer-ho al seu ritme i segons les seves característiques i disponibilitats.

La gestió dels projectes està encomanada a la Unitat de Projectes Documentals, integrada al Servei de Documentació i Arxiu de la UIB.

Aquesta Unitat utilitza un sistema de gestió per processos i projectes que permet un control exhaustiu del desenvolupament i la realització dels projectes, i utilitza el programari TRELLO de ATLASIAN com eina principal, que facilita l'actuació coordinada de personal divers en projectes descentralitzats geogràficament i la formació d'equips dinàmics, els integrants dels quals obtenen d'aquesta manera una visió de conjunt de tots els projectes als quals participen i tenen definides clarament les tasques i accions que han de dur a terme i el progrés de cadascuna de les etapes del projecte i la contribució que hi han de fer. Així mateix suposa un sistema de comunicació transparent a tots els membres de l'equip.

Perspectives de futur

En aquesta primera fase de la PAHIB, s'ha prioritzat la ràpida incorporació i posada a disposició dels usuaris dels arxius, per davant de l'aprofundiment de les descripcions i d'un control estricte dels punts d'accés i el registres de matèries i autoritats. En una fase posterior, a més de continuar incorporant nous arxius, els que ja comptaran amb un alt percentatge de la documentació més rellevant digitalitzada, haurien de centrar els seus esforços en millorar les descripcions i enriquir els registres d'autoritats i s'hauria de realitzar una feina col·lectiva per a la normalització dels punts d'accés i de matèries, adoptant un tesauro i depurant la feina realitzada fins ara sense un control rigorós.

Així mateix, encara que la voluntat de la plataforma és el d'abastar tot el territori de les Balears, la realitat és que fins ara tots els arxius integrats a la plataforma són de Mallorca i les altres illes encara no han mostrat interès en la incorporació; aquest seria un altre dels aspectes a potenciar en un futur immediat.

Un altre repte és el de comptar amb una gran infraestructura de preservació a la qual s'impliquessin altres institucions a més de la UIB, com

els Consells Insulars i el Govern de les Illes Balears, per garantir la capacitat suficient per a la preservació de tota la documentació històrica o patrimonial que es digitalitza, ja que molts dels projectes de digitalització realitzats per institucions al marge del PAHIB no compten amb cap sistema d'aquest tipus i corren un gran risc de pèrdua o obsolescència dels arxius digitals generats a mig o llarg termini, cosa que implicaria haver de

tornar a digitalitzar originals únics i en molts casos ja deteriorats, amb un alt cost econòmic i un risc de degradació addicional.

També és important consolidar i potenciar el paper de la Comissió assessora de la PAHIB, integrada per professors i investigadors universitaris del Departament d'Història i Teoria de les Arts de la UIB.

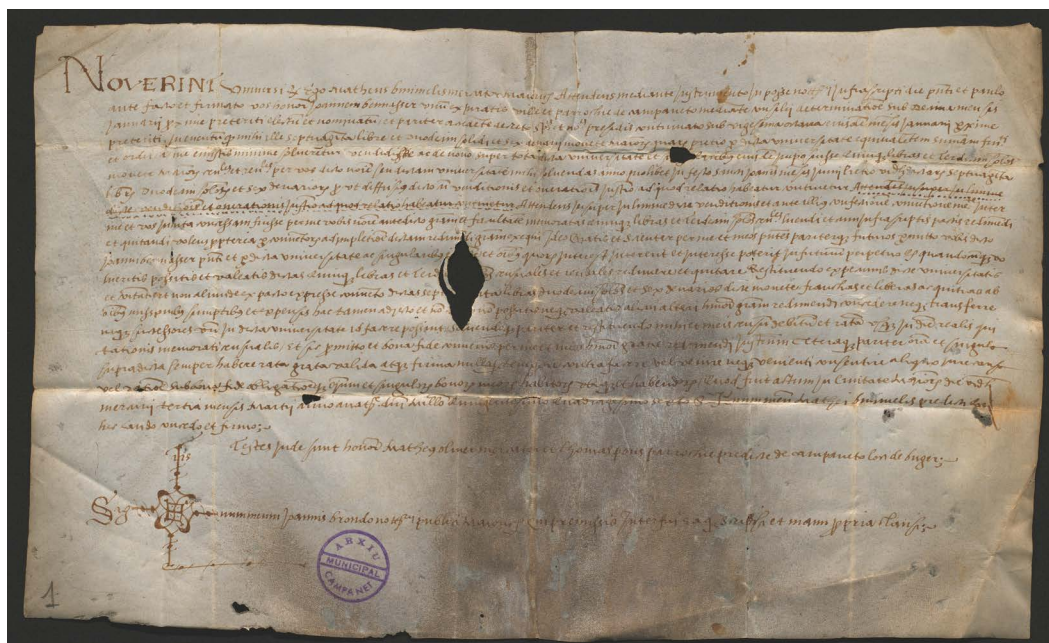

Figura 1. Testament de Matheu Binimelis, 1546, fons Pergamins, Arxiu Municipal de Campanet.

Figura 2. Obres a la Casa d'Exercicis de Sa Pobla, Fons Antoni Palou, Arxiu Històric de la UIB.